

ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА

УДК 796.012.1

СПОРТИВНІ ЖУРНАЛИ В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ (ПОВІДОМЛЕННЯ ПЕРШЕ)

Свістельник Ірина

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті представлені спортивні наукові журнали, що формують систему документальної наукової інформації. Описано становлення, розвиток і формування наукових видань, а також їх типологоформуючі ознаки та проблемно-тематичну спрямованість. Окреслено самодостатність спеціалізованих спортивних журналів. Проаналізовано наукові видання України, Російської Федерації, Республіки Білорусь, представлено їхні назви та входження до системи національного та міжнародного реферування.

Ключові слова: спортивна періодика, наукові журнали, система документальної наукової інформації.

Постановка проблеми. Рівень інформатизації суспільства визначається не стільки кількістю інформації, скільки рівнем ефективності її використання, що, у свою чергу, зумовлено якістю управління інформаційними ресурсами. Важливим джерелом пошуку та оперативним засобом розповсюдження нової наукової інформації є наукові журнали. Саме журнальні видання є зручним засобом опублікування особистих і колективних ідей, гіпотез, задумів, для критичного розгляду нових теорій та концепцій і саме їх сьогодні вважають провідною ланкою у налагодженні наукових комунікацій, у той час як монографії, огляди, реферати, бібліографічні повідомлення, а також сучасні бази даних відіграють лише допоміжну роль [1]. З появою мережі Інтернет з'явився новий вид електронної інформації — електронний науковий журнал. Переваги електронних публікацій спричинили перехід від журнальної моделі розповсюдження наукової інформації до моделі електронної статті, що забезпечує користувачів швидким і безкоштовним доступом до якісної, рецензованої наукової інформації з правом читати, копіювати, поширювати, роздруковувати та посилатися на повнотекстові бази даних.

Зарубіжний досвід свідчить, що електронні наукові журнали стають важливим джерелом одержання інформації, здобуття знань у всіх галузях науки і техніки. Вони відіграють дедалі помітну роль у системі наукових комунікацій, саме журнальним статтям належить перше місце в системі наукової комунікації — 68% запитів американських учених становлять статті [2].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках основної теми 1.5 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011—2015 рр.

Метою статті є дослідити спортивні наукові журнали України та інших країн, які входять до системи документальної наукової інформації з фізичної культури та спорту.

Результати дослідження. Історія засобів масової інформації (ЗМІ) формувалася під впливом численних об'єктивних та суб'єктивних чинників, що зумовили зміст і характер усіх її структурних ланок. Протягом десятиліть періодика перебувала під авторитарним пресом. Вона виконувала апологетичні функції, позбавляючи інформаційні матеріали наукових принципів історизму, об'єктивності і правдивості. Зародження та розвиток наукової періодики відбувалися у складних умовах, за відсутності єдиного стандарту щодо видання журналів, відсутності самого поняття «періодичні видання» та загальних вимог до них; неусталеності державного правопису. Її формування відбувалося кількома етапами: закриття некомуністичних видань і становлення радянської преси (1920–1922); соціально-тематичну диференціацію (1923–1925); формування журнальної періодики як системи документальної наукової інформації (середина — кінець 20-х років минулого століття). Водночас закладалися основи ідеологічного тиску та орієнтація на виконання конкретних політичних, ідеологічних, економічних та господарських завдань, а з часом відбулося структурування періодичних видань в аспекті їх профілювання, що дозволило створити різні типи журналів і газет, які мали задовольняти інформаційні потреби різних верств населення та

відповідати різним рівням політичної та освітньої культури того ж населення. Це призвело до диференціації і спеціалізації періодики. Формувалися нові видання — спеціалізовані тематичні журнали, які задовольняли інформаційні запити читачів, висвітлювали питання науки, техніки, зокрема й фізичної культури і спорту з урахуванням специфіки робітничої та селянської аудиторії.

Спеціалізовані спортивні та наукові періодичні видання органічно входили в адміністративно-командну систему нової держави 1917 року минулого століття, оскільки виникли і формувалися у час соціально-економічної політики військового комунізму та військово-комуністичної ідеології, і в перше десятиліття своєї діяльності пройшли декілька етапів, які відрізнялися один від одного тим, що змінили їх характер та оформили у цілісну типологічну систему. Спортивна періодика стала одним з головних каналів масової комунікації з постійною та актуальною концентрацією інформаційних потоків з кожного окремого виду спорту та фізичного виховання різних груп населення.

Сьогодення спортивної періодики, особливо наукової, значно відрізняється від періодів її створення, формування та розвитку. Видання належать до єдиної типологічної групи, їм притаманна проблемно-тематична спрямованість (спеціалізовані), спільна типологія ознак (первинні: видавець, мета і завдання, читацька аудиторія; вторинні: авторський колектив, структура, жанри, оформлення; формальні: періодичність, мова видання, наклад). Водночас усі спортивні видання (наукові та всеукраїнські) надають інформацію для читачів різного рівня, поділяють інформаційні матеріали на інформацію для всіх, для широкого кола фахівців галузі фізичної культури і спорту (для тих, хто цікавиться певними її напрямками), наукову і спеціалізовану. Самодостатність спеціалізованих спортивних журналів виявляється у специфіці їхньої аудиторії, цільовому завданні і характері (жанрово-стильова структура) тексту. Сукупність цих ознак дає підстави для виокремлення групи спортивних спеціалізованих журналів серед інших представників газетно-журнальної системи інформації.

Наукова спортивна періодика спрямована на неоднорідну аудиторію, її контент (інформаційне текстове наповнення) відрізняється за різними критеріями, зокрема й професійними. При цьому для її аудиторії характерна обізнаність з науковими дослідженнями у галузі фізичної культури і спорту та суміжними з нею науками: медициною, біологією, соціологією, педагогікою, психологією тощо. Важливою типологоформуючою ознакою спортивної періодики є її функціональне призначення. На сторінках журналів з-поміж науково-теоретичних, науково-практичних і науково-методичних питань

розглядають етичні, правові та інші аспекти різних видів спорту в контексті цілої галузі, спрямовані на виконання різних функціональних завдань. Проблема доступності викладу інформаційного матеріалу полягає у спеціалізованому змісті, оскільки головним користувачем інформації є підготовлений читач, обізнаний з конкретним видом спорту, спортивною термінологією, напрямками підготовки фахівців фізичного виховання та здоров'я людини.

Сьогодні інформаційне забезпечення спортивної науки здійснюють наукові періодичні та продовжувані видання, які, зокрема в Україні, формують систему документальної спортивної наукової інформації. До них належать наукові журнали («Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту», «Физическое воспитание студентов» (Харків), «Фізична активність, здоров'я і спорт», «Фізична реабілітація» (Львів), «Вісник Прикарпатського університету. Серія: фізична культура», Івано-Франківськ); науково-методичні журнали («Фізичне виховання в сучасній школі», «Фізичне виховання в школах України», «Основи здоров'я та фізична культура» (Київ), «Теорія та методика фізичного виховання» (Харків), «Теорія і практика фізичного виховання», Донецьк); науково-теоретичні журнали («Теорія і методика фізичного виховання і спорту», «Наука в олімпійському спорті», «Спортивна медицина» (Київ), «Слобожанський науково-спортивний вісник» (Харків), «Спортивний вісник Придніпров'я», Дніпропетровськ); продовжувані видання («Актуальні проблеми фізичної культури і спорту» (Київ), «Молода спортивна наука України», «Здоровий спосіб життя» (Львів), «Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт» (Запоріжжя), «Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт» (Чернігів), «Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)» (Київ), «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк), «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» (Вінниця), «Молодіжний науковий вісник. Серія: Фізичне виховання і спорт» (Київ), «Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту», Рівне).

Більшість наукових журналів входять до системи формування національних реферативних ресурсів «Україніка наукова» [3], зокрема наукові та науково-теоретичні журнали: «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту», «Физическое воспитание студентов», «Теорія і методика фізичного виховання і спорту», «Наука в олімпійському спорті», «Спор-

тивна медицина», «Слобожанський науково-спортивний вісник». У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського створена база даних для вільного доступу до інформації про результати наукової діяльності вітчизняних учених і фахівців, що сприяє активізації входження України до міжнародної системи наукових електронних комунікацій [4].

Поза тим декілька спортивних наукових видань, зокрема наукові та науково-теоретичні журнали «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту», «Физическое воспитание студентов», «Наука в олимпийском спорте» та продовжуване наукове видання «Молода спортивна наука України», органічно входять до системи міжнародного реферування бази даних «IndexCopernicus» [5], яка дозволяє простежити вплив наукових публікацій окремих учених чи наукових установ на світову наукову спільноту. А наукові журнали «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» та «Физическое воспитание студентов» входять також до каталогу журналів з відкритим доступом (DOAJ) [6], що надає можливість науковій спільноті читати, завантажувати, копіювати, поширювати, друкувати та посилатися на повний текст публікацій; та до інформаційно-аналітичної бази даних «Російський індекс наукового цитування» [6]. Ці міжнародні бази наукового реферування визначають високий стандарт наукової якості цих видань шляхом експертної оцінки та показника значущості наукових праць науковців і кількості посилань на ці публікації; здійснюють оперативне забезпечення наукових досліджень актуальною бібліографічною інформацією та оцінюють результативність і ефективність діяльності науково-дослідних організацій, учених та рівня наукових журналів.

Публікації у наукових журналах за оперативністю завжди випереджали інші види публікацій та водночас були і залишаються найефективнішим засобом публікації наукової інформації, а з появою мережі Інтернет та нової форми — електронного наукового журналу — спричинили цілу низку змін як у самій системі наукової комунікації, так і у всіх її складових (автор — наукова праця — публікація — видавництво — бібліотека — читач) [8]. Стрімкий розвиток наукових журналів спричинив створення спортивного електронного наукового видання «Спортивна наука України» (видавець Львівський державний університет фізичної культури) [9]. Це єдиний електронний журнал галузі фізичної культури і спорту, у якому оперативно висвітлюються проблеми олімпійського та професійного спорту, фізичної культури, фізичного виховання різних груп населення, фізичної реабілітації.

Аналіз спортивної періодики Російської Федерації (РФ) показав, що кількість наукових видань у цій країні значно перевищує кількість наукових спортивних журналів України. Зокрема, система спортивного документального наукового інформування РФ представлена достатньо відомими, створеними ще за часів формування галузі фізичної культури і спорту (початок 20-х років минулого століття), виданнями. До них належать науково-теоретичні журнали: «Теория и практика физической культуры», «Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта», наукові журнали: «Вестник спортивной науки», науково-методичні журнали: «Физическая культура: воспитание, образование, тренировка», «Физическая культура в школе», «Теория и практика прикладных та экстремальных видов спорта» та безліч науково-практичних та науково-інформаційних журналів. Ці наукові видання сформовані за єдиною типологоформуючою ознакою, переважна їх більшість входить до інформаційно-аналітичної бази даних «Російський індекс наукового цитування».

З-поміж українських і російських спортивних наукових видань суттєво вирізняються наукові видання Республіки Білорусь. На жаль, сучасна спортивна періодика у цій країні представлена лише двома науковими журналами, зокрема науковим журналом «Мир спорта» — єдиним з проблем фізичної культури, спорту і туризму та науково-методичним журналом «Физическая культура и здоровье», що друкують для викладачів фізичної культури школи, керівників спортивних секцій і кружків, а також методистів, викладачів та працівників ВНЗ, що досліджують проблеми фізичного виховання і спорту. Водночас лише «Мир спорта» зареєстрований у Міжнародному центрі стандартної нумерації (Париж, Франція) і має ISSN (міжнародний ідентифікатор (серійний номер) в електронних і друкованих виданнях світу).

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити та проаналізувати спортивні наукові видання, що органічно входять до системи документальної наукової інформації України, Російської Федерації та Республіки Білорусь. Встановлено, що всі вони належать до єдиної типологічної групи, їм притаманна проблемно-тематична спрямованість (спеціалізовані), спільна типологія ознак. Усі спортивні наукові видання надають інформацію для широкого кола фахівців галузі фізичної культури і спорту (для тих, хто цікавиться певними її напрямками), а також наукову і спеціалізовану. Самодостатність спеціалізованих спортивних журналів виявляється у специфіці їхньої аудиторії, цільовому завданні і характері тексту. Саме вони інформують наукову спільноту про розвиток галузі фізичної культури і спорту.

Список літератури

1. *Лопата О.* Електронні ресурси: порядок доступу та їх використання / Олена Лопата // Бібліотечний вісник. — 2010. — № 3. — С. 8–15.
2. *Маркусова В. А.* Стаття в научному журналі як джерело інформації для виконання фундаментальних досліджень в РАН / В. А. Маркусова, А. Я. Родионов // НТИ. Сер. 1. — 1998. — № 9. — С. 21–28.
3. *Наукова періодика України* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal>
4. *Реферативна база даних «Україніка наукова»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/db/ref_inf.html. — Загол. з екрана.
5. *База даних «IndexCopernicus»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journals.indexcopernicus.com/>
6. *Каталог журналів з відкритим доступом (DOAJ)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.doaj.org/>
7. *Научная электронная библиотека* [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://elibrary.ru/>
8. *Ярошенко Т.* Еволюція журналу як засобу наукової комунікації: від друкованих видань до оригінальних електронних журналів / Тетяна Ярошенко // Вісник Книжкової палати. — 2005. — № 4. — С. 29–34.
9. *Спортивна наука України: електронне наукове фахове видання* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/SNU/title.html>. — Загол. з екрану.

Надійшла до редакції 27.08.2012 р.

Свистельник Ирина. Спортивные журналы в системе документальной научной коммуникации.

В статье представлены спортивные научные журналы, формирующие систему документальной научной информации. Описаны становление и развитие научных изданий, а также их типологически формирующие признаки и проблемно-тематическая направленность. Обозначена самодостаточность специализированных спортивных журналов. Проанализированы научные издания Украины, Российской Федерации, Республики Беларусь, представлены их названия и присутствие в системе национального и международного реферирования.

Ключевые слова: спортивная периодика, научные журналы, система документальной научной информации.

Svistelnik Irene. Sport magazines are in the system of documentary scientific communication.

The paper presents the sports science journals, which form the documentary evidence. We describe the formation, development and the formation of scientific publications, as well as typological features of forming symptoms and problem-a thematic focus. Denotes the self-sufficiency of specialized sports magazines. Analyzed scientific publications in Ukraine, Russian Federation, the Republic of Belarus, represented by their name and presence in national and international abstracting.

Key words: sports periodicals, academic journals, the system of documentary evidence.